

POSJET DUBROVAČKOJ RADIONICI HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ODRUŽENJA

Ususret dvadesetom stoljeću

Restauracija dopušta vrlo malo slobode u kreativnosti. Sve je

Piše: Sonja Seferović
Foto: Vlaho Pustić

Gotovo 20 godina Dubrovačka restauratorska radionica, koja pripada matici Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu, djeluje u obnovljenom ljetnikovcu Stay na Batohovini, vrijedno, samozatajno pokazujući rezultate rada s ponekom izložbom, no vrjednije od izložbe je restaurirana umjetnina koja je tako oteta od propadanja i vraćena u interijer kojemu pripada – najčešće sakralni ili muzejski. Što je zapravo restauracija, kako se definira i u čemu se sastoji taj posao, objašnjava restauratorica Katarina Alamat Kusijanović, savjetnica restaurator-konzervator, voditeljica Dubrovačkog odjela.

- Restauracija je istraživački zadatak, sklop znanstvenog i zanatskog u kojem su preciznost i odgovornost primarni. Restauracija dopušta vrlo malo slobode ili kreativnosti. Sve je već zadano i određeno, proces je u nekim fazama sličan radu tkalja i ve-

zilja koje ne odstupaju od zadanog predloška. Specifičnost ove struke je multidisciplinarnost sagledavanja, ispunjenje donosi istraživanje i, na samom kraju, zadovoljstvo postignuto skladnim odnosom originala i rekonstrukcije. Svakom restauratorskom postupku prethodi istraživački rad, popraćen brojnim analizama, različitim snimanjima, kemijskim i drugim ispitivanjima iz kojih sakupljamo podatke o umjetnini, autoru, materijalima i tehnicima. Pritom često spoznajemo karakteristike pojedinih umjetnika koje se samim promatranjem nisu mogle sagledati. Naime, za mnoge detalje vizualna percepcija nije dovoljna. Sve je veći broj restauratora koji kroz ova znanstvena istraživanja vrše i dublje analize umjetnine na kojoj rade. Tehnologija rada pojedinog slikara, vrste alatki i način njihovog korištenja, specifičnosti upotrebe materijala - sve su to interesantni podaci koje su restauratori u prilici zabilježiti i na taj način obogatiti postojeće znanje o radu umjetnika. Na temelju ovog ponekad je moguće i predlagati atribucije ili datirati djelo. Stoga mi-

slim da povijesno-umjetnička obrada i ikonografska interpretacija više nisu dovoljne za ozbiljnu analizu djela i da će se restauratorska struka morati intenzivnije uključiti u analitičku djelatnost povijesno-umjetničke domene - rekla nam je.

Postupci restauracije

> **Više se različitih metoda koristi u postupku restauracije?**

Posebno treba naglasiti vrijednost metode snimanjem infracrvenim zrakama koja je meni osobno možda najinteresantnija, jer otkriva crtež u podlozi, pokazujući jednu temeljnu vještinu umjetnika, omogućujući da se "čita" njegova ruka, a time i bolje procijeni kvaliteta djela. Sveobuhvatan restauratorski postupak, koji uključuje iscrpne istražne radove, u pravilu pruža mnoštvo informacija o djelu, a ponekad i posve nova i neočekivana saznanja. Ranije smo sva snimanja radili u Zagrebu, a sad već duži niz godina infracrvena i ultravioletna snimanja radimo u dubrovačkom odjelu.

> **U sklopu restaurator-**

Rad na staroj i oštećenoj umjetnini zahtijeva iznimnu preciznost i pedanteriju

RESTAURATORSKOG ZAVODA

U desetoj godišnjici djelovanja

već zadano i određeno, proces je u nekim fazama sličan radu tkalja i vezilja koje ne odstupaju od zadanog predloška

Ekipni rad u restauratorskom postupku česta je praksa

ske struke postoje uže specijalizacije?

Djelujemo dvadeset godina, što je već poprilično dug period da bi se unutar jedne radionice iskristalizirali afiniteti pojedinaca, što je jako dobro za struku. Jedan dio restauratora zainteresiran je samo za "umjetnički" dio posla i najradije rade retuš na umjetnini. Neki su, na primjer, zainteresirani za tehnički dio pa krajnju muzejsku ili sakralnu prezentaciju često obogaćuju inovativnim načinima konzervacije. Dio kolega zainteresiran je za poslove koji uključuju dobro poznavanje kemije, što svima pomaže u primjeni novih restauratorskih inovacija, koje se u svjetski poznatim laboratorijima već uvelike koriste. Primjena novijih metoda uz analitički pristup vrlo je zahtjevan zadatak. Stalno usavršavanje i praćenje rezultata restauracija i analitičkih istraživanja u ovoj je struci podjednako bitno kao npr. u medicini ili in-

formatici. Brojni tečajevi i usavršavanja konstanta su restauratorske struke. Nastojimo da barem netko od restauratora pohada sve te tečajeve što bitno doprinosi tome da odjel u Dubrovniku ne zaostaje za načinom rada u velikim radionjama ili muzejima u Europi ili Americi.

Suradnici i financiranje

> **Koliko radionica danas ima suradnika?**

S obzirom da restauracija uz znanstvenu i umjetničku ima i zanatsku osnovu, najčešće nam je potreban veći broj restauratora koje zanima

čisti zanatski dio posla, a koji obuhvaća cijeli niz postupaka od momenta preuzimanja do završnih radova na umjetnini. U Restauratorskom odjelu u ljetnikovcu Stay trenutno nas je 21. Neki su stalno zaposleni, a neki rade na ugovore. Znan je i broj restauratora na zidnom slikarstvu, ali njihov se broj stalno mijenja ovisno o količini posla. Veliki je broj onih koji dolaze s Odsjeka za restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku. No, ne vidim da će Ministarstvo u skoroj budućnosti biti u mogućnosti nekim većim financijskim sredstvima otvoriti vrata ovim mladim ljudima... Nažalost,

imamo veliki problem u financiranju novih ljudi, s kojima već, uglavnom u kontinuitetu, više godina suradjemo. Sve teže smo u mogućnosti dobiti novac izvan redovnog programa Ministarstva kulture, koji pokriva samo plaće stalno zaposlenih. Stoga pokušavamo dobiti posebne programe, kao i sufinanciranja umjetnina od strane crkve, muzeja ili nekog drugog vlasnika. Zahvalila bih svim vlasnicima, Dubrovačkim muzejima, Gradu Dubrovniku, Društvu prijatelja dubrovačke starine i posebno župnim uredima, koji su imali sluha da nam svojim sredstvima pomognu

i da uspijemo zadržati onaj dio stručnjaka koji se isključivo financira ju od vanjskih programa i sufinanciranja redovnog programa Ministarstva.

Usporedo radite restauratorske zahvate na više umjetnina. Jesu li najbrojnije umjetnine u crkvenom vlasništvu?

Od važnijih konzervatorsko-restauratorskih zahvata u dubrovačkom restauratorskom odjelu u tijeku su završni radovi na cjelinama Četiri evangelista iz Crkve Gospe od Karmena i Četiri evangelista iz Crkve Sv. Vlah, osam slika iz 17. stoljeća, pripisanih radionici Mattije Pretija. Izložbom konzervatorsko-restauratorskih radova na ovim umjetninama obilježiti će se 2013. dvadeset godina Restauratorske radionice u Dubrovniku. Riječ je o višegodišnjem multidisciplinarnom međunarodnom projektu koji je uključio kolege iz Italije, Brisela i Malte, a uz redovito financiranje Ministarstva kulture, pojedine segmente projekta sufinancirali su i Grad Dubrovnik i ArchLab projekt Charisme (Cultural Heritage Advanced Research Infrastructures).

Radovi u tijeku

U tijeku su i radovi na oltarnoj slici Svih svetih iz Blata na Korčuli, talijanskog majstora 16. st. Santa Croce, restauriraju se Alegorija vjere i Alegorija mučeništva, autora Petra Matejeva, 17. st. iz riznice dubrovačke Katedrale, oltarna pala sv. Nikole iz dominikanskog samostana na Korčuli, slika Baldassarra D'anna iz 17. st. i dvije oltarne pale Bogorodica s djetetom i svecima i sv. Antun, sv. Ivan i sv. Katarina Aleksandrijska, nepoznatog autora, također iz 17. st., iz Crkve Gospe od snijege iz Pupnata. Radimo i na velikoj oltarnoj pali

sv. Mihajla, nepoznatog autora iz 17. st. iz Crkve sv. Mihajla iz Trstenoga, te na dvije slike, Pokolj nevine dječice i Poklonstvo kraljeva, također nepoznatog autora 17.st., iz Pinakoteke biskupske palače. Tu su još i četiri slike iz Dubrovačkog muzeja: Portret žene sa šipkom iz konca 18. st., Portret vlastelina Sorkočevića iz druge polovice 17.st., Bogorodica s Kristom i skupinom svetaca i sv. Spiridon, a iz Crkve sv. Mihovila s Korčule u tijeku su radovi na Gospi Loretskoj Giovannijsa Carboncina s početka 18. stoljeća. Kao dvije značajnije slike koje su preuzete ove godine za početak istražnih i konzervatorskih radova navela bih sliku Andree Vaccara iz 17. st., Svi svete iz crkve Domino u slicu Božidara Vlatkova Bogorodica s djetetom iz franjevačkog samostana Gospe Snježne iz Cavtata naslikane 1494. Brojne druge slike manjih formata ili s manjim planiranim zahvatima ne mogu ni nabrojiti. Restauracija drvenih polikromiranih oltara znatno je dugotrajniji proces i traje godinama. Trenutno su u tijeku radovi na drvenom retablu Uznesenja Blažene Djevice Marije iz Gospe od Šunja iz 16. st. na Lopudu. Radi se na Raspelu i gredi trijumfalnog luka iz Crkve sv. Vičenca u Čelopecima iz 17. st., na dva oltara iz Crkve Gospe od Milosrda na Badiji iz 17.st. - Oltar Gospe od Otoka i Oltar sv. Antuna (17. st.), a obnavlja se i Oltar Blažene Djevice Marije iz franjevačkog Samostana sv. Jeronima u Slanom te Oltar iz Crkve sv. Ane u Brsečinama. Ne treba zaboraviti ni Odsjek za restauraciju papira koji kontinuirano radi na velikom broju knjiga, grafika, rukopisa, akvarela i drugih umjetnina, zavrjeđujući svakako zaseban osvrt.

Specifičnost ove struke je multidisciplinarnost sagledavanja, ispunjenje donosi istraživanje i, na samom kraju, zadovoljstvo postignuto skladnim odnosom originala i rekonstrukcije